

Sygnatura akt IV U 18/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Konin, dnia 04-10-2016 r.

Sąd Rejonowy w Koninie IV Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w następującym składzie:

Przewodniczący: SSR Michał Jankowski

Protokolant: p.o. sekretarz sądowy Ewelina Michalak

po rozpoznaniu w dniu 04-10-2016 r. w Koninie

z odwołania R. B.

od decyzji: Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (...) w K.

znak: (...)

- o zwrot zasiłku z tytułu urodzenia dziecka i macierzyńskiego

zmienia zaskarżoną decyzję z dnia 10.12.2015r. znak: (...) w ten sposób, że oddała zobowiązanie odwołującego się R. B. do zwrotu nienależnie pobranej kwoty w wysokości 1.993,89 zł (słownie: jeden tysiąc dziewięćset dziewięćdziesiąt trzy złote osiemdziesiąt dziewięć groszy) z tytułem nienależnie pobranego jednorazowego zasiłku z tytułu urodzenia dziecka oraz zasiłku macierzyńskiego.

SSR Michał Jankowski

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 10.12.2016 r. znak: (...) Prezes Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego ustalił wobec R. B. nadpłatę jednorazowego zasiłku z tytułu urodzenia w dniu 15.06.2003 r. syna A. w kwocie 1.657,89 zł oraz zasiłku macierzyńskiego w kwocie 336,00 zł. Decyzją z dnia 26.06.2015 r. stwierdzono ustanie ubezpieczenia społecznego rolników od dnia 01.01.2001 r. do 30.09.2004 r. z uwagi na zatrudnienie na umowę o pracę przy jednoczesnym prowadzeniu pozarolniczej działalności gospodarczej, co spowodowało brak prawa do w/w świadczeń. Odwołujący się w ustawowym trybie i terminie wniósł odwołanie od powyższej decyzji, podnosząc, że nie wydaje się decyzji o zwrocie nienależnie pobranych świadczeń rodzinnych, jeżeli od terminu ich pobrania upłynęło więcej niż 10 lat. KRUS wniósł o oddalenie odwołania, uzasadniając swoje stanowisko jak w w/w decyzji.

Sąd ustalił następujący stan faktyczny:

W dniu 24.06.2003 r. odwołujący złożył do KRUS- u wnioski o wypłatę jednorazowego zasiłku z tytułu urodzenia dziecka oraz zasiłku macierzyńskiego. Decyzją z 16.07.2003 r. przyznano odwołującemu w/w świadczenia i wypłacono je.

Dowód: dokumenty w aktach KRUS, zeznania odwołującego k. 54.

Z kolei decyzją z dnia 26.06.2015 r. znak: (...) Prezes Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego w K. stwierdził wobec R. B. ustanie ubezpieczenia społecznego rolników (wypadkowego, chorobowego, macierzyńskiego i emerytalno- rentowego) w okresie od 01.01.2001 r. do 30.09.2004 r. oraz ustanie obowiązku opłacania składek od wymienionego dnia. Odwołujący złożył od powyższej decyzji odwołanie, które prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego w Koninie z dnia 30.10.2015 r. w sprawie o sygn. akt III U 752/15 zostało oddalone.

Dowód: dokumenty w aktach III U 752/15.

Wartości logicznej nie miało zeznanie odwołującego i z punktu widzenia podstawy rozstrzygnięcia zeznania te nie miały wpływu na wynik postępowania.

Dokumenty przedstawione przez strony nie były kwestionowane, nie budziły też wątpliwości Sądu.

Sąd zważył, co następuje:

Na wstępie zaznaczyć należy, że w dniu 05.07.2016r. w sprawie P 131/16 Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że art. 84 ust. 3 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. z 2015 r. poz. 121, 689, 978, 1037, 1066, 1240, 1268, 1269, 1506, 1649, 1830, 1893 i 2281 oraz z 2016 r. poz. 34 i 615) w zakresie, w jakim dopuszcza wydanie decyzji nakazującej zwrot nienależnie pobranego świadczenia rehabilitacyjnego, bez względu na upływ czasu od daty wypłaty tego świadczenia, jest niezgodny z art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

W ocenie trybunału brak terminu ograniczającego możliwość żądania przez ZUS zwrotu kwot nienależnie pobranych świadczeń stwarza ryzyko sytuacji, w której ubezpieczony dopiero po kilkunastu latach będzie skonfrontowany z wynikami urzędowej weryfikacji odległych w czasie zdarzeń prawnych. O niezgodności art. 84 ust. 3 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych (dalej: u.s.u.s.) z art. 2 konstytucji przesądziło niewłaściwe wyważenie przez ustawodawcę kolidujących ze sobą interesów ubezpieczonego, który pobrał nienależne świadczenie i organu rentowego – dysponenta publicznych środków. Uprawnienie przyznane ZUS w art. 84 ust. 3 u.s.u.s. Trybunał uznał za zbyt daleko idące, a w konsekwencji stwierdził, że przepis ten narusza zasadę stabilizacji sytuacji prawnej jednostki będącej jednym z przejawów jej bezpieczeństwa prawnego. Tym samym TK uznał za celowe wprowadzenie czasowego ograniczenia możliwości żądania przez ZUS zwrotu nienależnie pobranych świadczeń z ubezpieczenia społecznego. Trybunał zwrócił przy tym uwagę, że zakwestionowane przez sąd pytający bezterminowe uprawnienie przysługuje wyspecjalizowanej państwowej jednostce organizacyjnej, od której należy oczekiwać, że powierzone jej zadania będzie wykonywała rzetelnie i w miarę możliwości – bez zbędnej zwłoki. Oczekiwanie to jest uzasadnione tym bardziej, że ZUS jest dysponentem publicznych środków zgromadzonych w Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz posiada konieczne instrumenty prawne, które pozwalają mu weryfikować m.in. kto jest (nadal) uprawniony do świadczeń z ubezpieczeń społecznych. Tymczasem art. 84 ust. 3 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, w jego aktualnym brzmieniu, usprawiedliwia lub, co gorsza, sprzyja opieszałości organu rentowego.

Trybunał Konstytucyjny zatem zakwestionował aktualny stan prawny na mocy, którego ZUS i KRUS mogły bez względu na upływ czasu dochodzić zwrotu nienależnie pobranych świadczeń. W pytaniu Sądu pytającego było to okres ponad 15 lat od daty wydania świadczenia. W przedmiotowej sprawie upłynęło ponad 13 lat. Żądanie zatem organu rentowego zwrotu nienależnie pobranych świadczeń jest niezgodne z Konstytucją i wobec utraty mocy podstawy normatywnej należało uwzględnić wniesione odwołanie.

Ubocznie wskazać należy, że zgodnie z art. 84 ust. 1 ustawy z dnia 13.10.1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych wskazuje z kolei, że osoba, która pobrała nienależne świadczenie z ubezpieczeń społecznych, jest obowiązana do jego zwrotu, wraz z odsetkami, w wysokości i na zasadach określonych przepisami prawa cywilnego, z uwzględnieniem ust. 11. Ust. 2 wskazuje, że za kwoty nienależnie pobranych świadczeń uważa się:

- 1) świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie prawa do świadczeń albo wstrzymanie ich wypłaty w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenie była pouczone o braku prawa do ich pobierania;
- 2) świadczenia przyznane lub wypłacone na podstawie nieprawdziwych zeznań lub fałszywych dokumentów albo w innych przypadkach świadomego wprowadzania w błąd organu wypłacającego świadczenia przez osobę pobierającą świadczenia.

Zgodnie z treścią art. 84 ust. 3 nie można żądać zwrotu kwot nienależnie pobranych świadczeń z ubezpieczeń społecznych za okres dłuższy niż ostatnie 12 miesięcy, jeżeli pobierająca świadczenie zawiadomiła organ wypłacający

świadczenie o zajściu okoliczności powodujących ustanie prawa do świadczeń albo wstrzymanie ich wypłaty, a mimo to świadczenia były nadal wypłacane, a w pozostałych przypadkach za okres dłuższy niż ostatnie 3 lata.

Zgodnie z treścią art. 87 ust. 7 ustawy systemowej, należności z tytułu nienależnie pobranych świadczeń ulegają przedawnieniu po upływie 10 lat, licząc od dnia uprawomocnienia się decyzji ustalającej te należności. Na mocy art. 52 ust. 2 ustawy z dnia 20.12.1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników w/w regulacje znajdują zastosowanie w przypadku odwołującego.

Możliwość żądania zwrotu nienależnie pobranych świadczeń jest ograniczona czasowo. Zgodnie z art. 84 ust. 3 u.s.u.s. organ rentowy nie może żądać zwrotu nienależnie pobranych świadczeń za okres dłuższy niż 3 lata, a gdy pobierający świadczenie powiadomi organ wypłacający świadczenie o zajściu okoliczności powodujących ustanie prawa do świadczeń albo wstrzymania ich wypłaty, a mimo to świadczenia były nadal wypłacane, za okres dłuższy niż rok. Analogiczne unormowanie prawne zawarte zostało w art. 138 ust. 4 u.e.r.f. Na tle tych przepisów powstał zasadniczy problem sposobu liczenia okresu, za który organ rentowy może żądać zwrotu nienależnie pobranego świadczenia. Polemizowano, czy należy go liczyć od daty wydania decyzji zobowiązującej do zwrotu świadczenia, czy też od daty wstrzymania wypłaty świadczenia. Orzecznictwo Sądu Najwyższego, aż do podjęcia uchwały w składzie siedmiu sędziów, nie było w tym zakresie jednolite. W wyroku z dnia 6 stycznia 2009 r., II UK 124/08, OSNP 2010, nr 13-14, poz. 169, SN wskazał, że przepis art. 84 ust. 3 u.s.u.s. ustanawia granice dochodzenia nienależnie wypłaconych kwot do wysokości świadczeń pobranych w okresie 12 lub 36 miesięcy. Za podstawę obliczenia roszczenia wynikającego z nienależnie pobranych kwot należy przyjąć ostatnie świadczenie, które wypłacono bez podstawy prawnej. Organ rentowy powinien ograniczyć żądanie zwrotu do kwot wypłaconych ad casum za ostatnie 3 lata bądź ostatni rok okresu pobierania świadczenia. Prawidłowa wykładnia art. 84 ust. 3 u.s.u.s. nie pozwala natomiast na uznanie, że przepis ten konstytuuje przedawnienie orzekania w tych sprawach. W ocenie SN "norma prawna art. 84 ust. 3 ustawy systemowej może, w zależności od stanu faktycznego danej sprawy, powodować wyłączenie spod obowiązku zwrotu części świadczeń, to jest świadczeń pobranych dawniej niż 3 lata (lub 12 miesięcy) przed wstrzymaniem wypłaty". Analogiczne stanowisko w tej kwestii prezentował M. Bartnicki, który opowiadał się za liczeniem okresów wymienionych w art. 138 ust. 4 u.e.r.f. i art. 84 ust. 3 u.s.u.s. od miesiąca poprzedzającego miesiąc, w którym nastąpiło wstrzymanie wypłaty nienależnie pobranego świadczenia⁽³⁸⁸⁾. Odmienny pogląd wyrażony został przez SN w wyrokach: z dnia 11 grudnia 2007 r., I UK 145/07, OSNP 2009, nr 1-2, poz. 28; z dnia 16 grudnia 2008 r., I UK 154/08, OSNP 2010, nr 11-12, poz. 148; i w uchwale z dnia 16 października 2009 r., I UZP 10/09, OSNP 2010, nr 7-8, poz. 96. W powyższych orzeczeniach SN uznał, że 3-letni okres żądania zwrotu nienależnie pobranego świadczenia należy liczyć od dnia wydania decyzji zobowiązującej do zwrotu tego świadczenia. Przyjęto także, że komentowane przepisy nie normują przedawnienia należności z tytułu nienależnie pobranych świadczeń, które stają się wymagane wraz z doręczeniem decyzji w tym przedmiocie. Postanowienie NSA z dnia 19 stycznia 2011 r., II GZ 11/11, CBOSA. Rozbieżności interpretacyjne usunięte zostały uchwałą składu siedmiu sędziów SN z dnia 16 maja 2012 r., III UZP 1/12, OSNP 2012, nr 23-24, poz. 290, w której SN wyjaśnił, że 3-letni okres, za który organ rentowy może żądać zwrotu nienależnie pobranych świadczeń na podstawie art. 138 ust. 4 u.e.r.f., obejmuje okres do ostatniej wypłaty (pobrania) nienależnego świadczenia. W uzasadnieniu uchwały SN wskazał, że w zasadniczej warstwie normatywnej przepisy art. 138 ust. 4 u.e.r.f. i art. 84 u.s.u.s. zostały sformułowane w prawie identyczny sposób, ponieważ treść art. 138 ust. 1-2 i ust. 4 u.e.r.f. stanowi niemal dosłowne powtórzenie art. 84 ust. 1-3 u.s.u.s. Pomiędzy tymi przepisami występuje relacja *lex specialis* (art. 138 u.e.r.f.) do *lex generalis* (art. 84 u.s.u.s.) i w zakresie nieunormowanym w pierwszym przepisie znajdują uzupełniające zastosowanie systemowe zasady dotyczące zwrotu nienależnie pobranych świadczeń z ubezpieczeń społecznych. Zdaniem SN, zarówno wykładnia językowa, jak i wykładnia funkcjonalno-systemowa, odwołująca się do *ratio legis* przepisów, niemal tożsamo regulujących obowiązek zwrotu nienależnie pobranych świadczeń, wymaga przyjęcia, że przepisy te nie regulują terminu przedawnienia, wymienionego decyzją organu rentowego, obowiązku zwrotu nienależnie pobranych świadczeń, ani - *de lege lata* - nie uzależniają wielkości żądanego zwrotu od daty wydania decyzji zobowiązującej do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń, w kwotach ustalonych w tej decyzji, ale wyznaczają maksymalne kwoty nienależnie pobranych świadczeń, których zwrotu domaga się organ rentowy, od osoby, która pobrała nienależne świadczenie. Sąd Najwyższy wskazał przy tym, że choć organ rentowy nie jest ograniczony jakimkolwiek terminem przedawnienia do wydania decyzji

zobowiązującej do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń, która może być "wydana kiedykolwiek, w dowolnym czasie", bo przepisy prawa ubezpieczeń społecznych nie regulują " w żadnym zakresie terminu jej wydania", to okoliczność ta budzi istotne wątpliwości aksjologiczne. Zgodnie bowiem z art. 43 Konstytucji RP przedawnieniu nie ulegają jedynie zbrodnie wojenne i zbrodnie przeciwko ludzkości. Sąd Najwyższy nie jest jednak władny do wykreowania w drodze wykładni instytucji przedawnienia zobowiązania do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń z ubezpieczeń społecznych. Usunięcie luki prawnej umożliwiającej organowi rentowemu wydanie decyzji dotyczącej zwrotu nienależnie pobranych świadczeń, bez ograniczenia terminu, wymaga interwencji legislacyjnej. W doktrynie podkreśla się niedopuszczalność utrzymywania takiego stanu prawnego. Mając bowiem na uwadze ochronną funkcję instytucji przedawnienia roszczeń, należy stwierdzić, że przepisy ubezpieczeniowe nie zapewniają tej ochrony ubezpieczonym, którzy bezterminowo muszą liczyć się z obowiązkiem zwrotu świadczeń nienależnie pobranych /cyt za L. Ramlo Komentarz lex/

Odwołujący uzyskał świadczenie w 2003 r. Decyzja zobowiązująca go do zwrotu została wydana w 2015 r. W tym stanie rzeczy odwołanie należało uznać za zasadne. W związku z tym Sąd w oparciu o art. 477¹⁴ § 2 k.p.c. zmienił zaskarżoną decyzję z dnia 10.12.2015 r. znak: (...) w ten sposób, że oddalił zobowiązanie odwołującego się R. B. do zwrotu nienależnie pobranej kwoty w wysokości 1993,89 zł z tytułu nienależnie pobranego jednorazowego zasiłku z tytułu urodzenia dziecka oraz zasiłku macierzyńskiego.

Sąd nie podziela odmiennej argumentacji prawnej organu rentowego. Sąd jest zwolniony od obowiązku wykazywania błędów tej argumentacji/ tak SA w Poznaniu w orzeczeniu z dnia 17.04.2007 r. w sprawie I Aca 155/07, lex nr 446231/

SSR Michał Jankowski